
ASPECTES TIPOLÒGICS D'UNA NOVA ORDENACIÓ HEMEROGRÀFICA A CATALUNYA

Josep Maria Casasús

L'anàlisi global del fenomen de la premsa catalana actual no es pot destriar de la constatació d'una sèrie de factors socials, culturals, històrics, polítics, lingüístics, econòmics i professionals de caràcter general que en certa forma han influït en el seu procés de desenvolupament. L'estudi d'aquests factors desborda, tanmateix, el propòsit específic d'aquest treball, però no fóra legítim tractar d'eludir una primera referència molt estricta, un enunciat, que en alguns casos trobarà un tractament més ampli en d'altres apartats d'aquest mateix article.

De tots aquests factors el més significatiu i alhora el més vinculat a l'objecte del nostre estudi és la inexistència a Catalunya d'una tradició professional i acadèmica de recerca en matèria de periodisme i de comunicació de masses en general. Mentre a Alemanya, posem per cas, la premsa ha estat objecte d'estudi sistemàtic i d'ensenyament universitari des de mitjans del segle XVIII¹, a Catalunya hem d'anar a raure a principis del nostre segle XX per a trobar les primeres aportacions rudimentàries a la bibliografia sobre la matèria². És cert que aquesta mancança històrica la compartim amb molts d'altres països del món, i àdhuc amb d'altres cultures més sòlides que la nostra, però el resultat d'aquesta observació comparativa no ens pot evitar de concloure, en primer lloc, que la cultura professional periodística catalana, en el cas d'existir, es troba encara en un estadi incipient.

¹ KURTH, KARL, (edit.), *Die ältesten Schriften für und wider die Zeitung*. Munich-Viena. Brünn, 1944, pp 163 i ss.

² MAINAR, RAFAEL. *El arte del periodista*, Barcelona, Manuales Soler, 1906.

Però hi ha d'altres factors de diversa índole —sobretot de caràcter històric— que han incidit en la configuració d'un panorama hemerogràfic tan característic com és el que avui ofereix Catalunya. Heus ací els més destacats:

1) L'opressió que ha sofert la llengua i la cultura catalanes al llarg dels darrers segles i, particularment, durant els quaranta anys immediatament posteriors a la guerra del 1936.

2) Les disfuncions polítiques assumides per la premsa catalana com a vehicle d'expressió de les posicions de resistència democràtica durant la darrera fase històrica del franquisme.

3) La manca d'hàbit de lectura de diaris per part d'amplis sectors de les classes mitjana i alta, i el migrat índex d'alfabetització de les capes populars, que ha convertit en gairebé nul·la llur capacitat d'habitució a la lectura de premsa.

4) La reacció inhibidora que als sectors més habituats a la lectura de diaris va provocar el sistema de premsa uniformada i censurada que es va imposar durant les primeres fases del règim franquista.

5) La incapacitat de la classe dominant catalana per a dotar el país d'una infraestructura informativa consolidada i dinàmica.

6) La conseqüent migradesa de recursos de les empreses periodístiques catalanes.

7) L'arrelament i el predomini dins de l'esquifit cos de doctrina teòrica del periodisme català de la tendència que ha propugnat, per raons pràctiques i d'eficàcia, un exercici professional d'inspiració catalana, o fins i tot catalanista, però d'expressió castellana (Mañé i Flaquer, Maragall, Gaziol, Pla)³.

8) La manca d'institucions públiques pròpies de Govern i d'ensenyament, llevat del període de la II República i de la recent recuperació de la Generalitat.

9) La manca de grans empreses informatives establertes a Catalunya que facilitin l'exercici professional a l'estranger i, per tant, el contacte perllongat amb cultures periodístiques modernes i avançades, com fóra el cas de disposar d'agències pròpies de notícies i d'emissores centrals de televisió.

10) L'excessiva politització de la professió de periodista, derivada de les disfuncions assumides per la premsa catalana durant l'etapa històrica recentment tancada, i també de l'esmentada manca de contacte professional amb cultures periodístiques més modernes i avançades.

11) L'alta freqüència de col·lisions originades per aquesta politització dominant entre els periodistes i la seva fricció amb la manca de professionalització dominant entre els empresaris.

Cadascun dels apartats d'aquest repertori de factors determinants mereix un

³ TÀSIS, RAFAEL I JOAN TORRENT, *Història de la Premsa Catalana*, Barcelona, Editorial Bruguera, 1966, t. 1, pp 105 i ss.

estudi pregon els resultats dels qual potser obligarien a matisar o fins a rebutjar algunes de les afirmacions anteriors, però entenc que, en aquests moments, qualsevol aproximació global a un aspecte concret de la premsa catalana no pot desentendre's de les qüestions marginals, parcials, paral·leles o específiques que d'alguna manera la configuren.

LA PRECISIÓ DE LES TIPOLOGIES

La primera qüestió que cal plantejar en un estudi relatiu a les tipologies de la premsa és la de precisar quines magnituds es faran servir com a base per a la determinació de les diverses categories. En el llibre *La premsa actual*⁴, del qual sóc autor junt amb Xavier Roig, proposem una classificació tipològica hemerogràfica basada en la definició d'uns models, en la precisió d'unes varietats de diaris, configurades a partir d'unes característiques morfològiques i, més concretament, de format, que han incidit en la conformació d'uns estils de redacció i també en una diferenciació de continguts. El resultat d'aquesta combinació, històrica i universal, de factors morfològics i de contingut és la definició de tres grans menes de diaris de model genuí (informatiu-interpretatiu, popular-sensacionalista, d'opinió) i de dues grans menes de diaris híbrids (sensacionalista-informatiu, informatiu-opinió).

Aquesta és, doncs, una alternativa de classificació dels tipus de diari basada en unes definicions extretes de la tradició cultural de la professió periodística, però és ben cert que el món dels diaris també es pot ordenar a partir de criteris i de magnituds potser menys complexos, més fàcils de comprovar i, per tant, menys susceptibles de generar controvèrsies. D'aquesta manera, podríem establir d'altres tipologies de diari basades, posem per cas, en conceptes tan diversos com son, per exemple, els diferents volums de tiratges i de difusió o venda d'exemplars, les dimensions de l'empresa periodística que els edita, l'hora de sortida al carrer de l'edició diària, el sistema d'organització de l'empresa o de la redacció, el nombre de personal que treballa al diari, la llengua en la qual s'expressa, les tècniques d'impressió utilitzades. No cal dir que les possibilitats d'organitzar reptoris tipològics són notables i alguns d'ells han rebut ja a casa nostra tractaments específics prou recuits, com és el cas del treball del professor Josep Gifreu⁵ sobre la difusió de la premsa diària i setmanal a Catalunya, enllestit ara fa justament dos anys, encara que en aquell cas l'objectiu final i fonamental de la recerca no era concretament d'establir cap classificació tipològica en funció de la difusió.

⁴ CASASÚS, JOSEP MARIA i XAVIER ROIG, *La premsa actual. Introducció als models de diari*. Barcelona, Edicions 62, 1981.

⁵ GIFREU, JOSEP, «La difusió de premsa diària i setmanal a Catalunya» dins *Anàlisi*, núm. 1 (juny 1980), pp 23-61.

Val a dir que aquest treball que ara presento s'ha centrat en els resultats d'una classificació prèvia establerta d'acord amb un criteri d'abast geogràfic dels diaris de Catalunya i de les publicacions de periodicitat superior a la setmanal i d'informació general que s'editen a Catalunya, tal com figuren al quadre I.

Malgrat que aquesta varietat de classificació estigui basada en un criteri aparentment fàcil de delimitar, com és l'abast geogràfic, ha calgut prendre decisions de qualificació no sempre recolzades en dades comprovades de difusió horitzontal. Dins la categoria de diaris d'abast general català s'inclou tota la premsa metropolitana barcelonina, per tal com la vocació de tots aquests periòdics és la d'arribar a tot Catalunya, malgrat que alguns d'ells no tenen pràcticament cap incidència més enllà de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Cal fer una referència especial també a la premsa provincial, categoria que fou definida per primera vegada per l'estudiós de la premsa catalana Jaume Guillaumet⁶ en el seu llibre *La nova premsa catalana*. Com explica aquest autor, allò que entenem per premsa provincial és un fenomen generat pel règim franquista, un tipus de premsa nascut a partir del propòsit de dotar a totes les províncies d'un diari dependent del govern. És una mena de premsa sense cap arrelament en la tradició periodística catalana, (la qual sempre ha tingut un caràcter general o comarcal) i amb molt poca influència en l'opinió pública autòctona. El mateix Guillaumet, en aquest llibre publicat l'any 1975, parlava de la premsa provincial com d'una «artificialitat» i explicava que a Catalunya no es pot considerar com a categoria hemerogràfica. En els seus darrers estudis sobre la matèria, aquest mateix autor es decanta per una nova classificació segons l'abast geogràfic en la qual el grup de diaris que abans incloïa dins la tipologia de premsa provincial passen a integrar-se dins el de premsa local.

LA MANCA D'UNA AUTÈNTICA PREMSA REGIONAL

A Catalunya, malgrat els esforços iniciats fa anys per «El Correo Catalán», no ha aconseguit de reeixir mai un autèntic diari regional, tal com s'entén aquest model a França, país en el qual s'han consolidat els periòdics més característics d'aquesta espècie. El model francès de premsa regional està basat en la presència de diaris d'implantació sòlida, de tirades molt elevades i amb continguts dedicats a tractar especialment la informació d'una o diverses regions i, generalment, amb tantes edicions com comarques hi ha integrades dintre el seu àmbit d'influència.

La premsa regional, doncs, només pot reeixir en el context d'una realitat tan

⁶ GUILLAMET, JAUME, *La nova premsa catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1975. p 19.

Quadre I: CLASSIFICACIÓ DE PERIÒDICS CATALANS EN FUNCIÓ DEL SEU ABAST GEOGRÀFIC
(novembre de 1981)

	Prensa metropolitana d'abast general	Prensa d'abast provincial*	Prensa comarcal	Prensa local
D'informació general De característiques particulars De contingut especialitzat	<i>Diario de Barcelona</i>	<i>Los Sitios</i> (Girona)	<i>Regió 7</i> (Bages, Berguedà, Solsonés)	<i>Diario de Sabadell</i>
	<i>El Correo Catalán</i>	<i>La Mañana</i> (Lleida)	<i>El 9 Nou</i> (Osona)	<i>Diario de Terrassa</i>
	<i>La Vanguardia</i>	Diario de Lérida (Lleida)	Punt Diari (comarques del nord-est)	<i>Gaceta de Manresa</i>
	<i>El Noticiero Universal</i>	<i>Diario Español</i> (Tarragona)	<i>La Veu de la Ciutat</i> (Terrassa-Sabadell)	
	<i>Avui</i>		(*)	
	<i>El Periódico</i>			
		<i>Hoja del Lunes</i> (d'aparició setmanal)		
		<i>El Mundo Deportivo</i> (informació esportiva)		
		<i>Dicen</i> (informació esportiva)		
		<i>Sport</i> (informació esportiva)		
	<i>El Vigía</i> (informació del port i econòmica -- Barcelona)			

(*) Aquest diari ha suspès la seva publicació el dia 12 de desembre de 1981.

70 centralitzada a tots els nivells com és la de l'ordenació territorial francesa. Per altra banda, aquesta és una mena de premsa que a Catalunya troba el seu competidor més combatiu i més eficaç en la premsa comarcal i local, que respon a una tradició genuïna del periodisme català i que avui semblen situar-se en l'inici d'una nova etapa d'expansió, a partir d'unes experiències reeixides que tenen el seu principal suport en uns plantejaments rigorosos i professionals.

Aquell model de diari regional que es manifesta en una varietat d'edicions locals i comarcals no podrà competir mai, des del punt de vista de la informació específica d'àmbit territorial reduït, amb els periòdics que han limitat precisament el seu camp de treball a l'àrea geogràfica centrada en la localitat on s'editen.

Els desavantatges del diari regional enfront del diari local o del setmanari informatiu comarcal rauen també en l'encariment de costos derivat de la major despesa de paper i en la complexitat de la distribució horitzontal, de les comunicacions, de l'organització de la redacció (delegacions, filials, corresponalsies, coordinació de diverses edicions, etc.) i dels tallers (temps més dilatats per al muntatge i per als tiratges, etc.). Per altra banda, l'actual tendència dominant en l'evolució de la tecnologia de premsa facilita també la sortida, el manteniment i l'expansió dels diaris i periòdics de petit abast geogràfic.

EL FENOMEN DE LA NOVA PREMSA COMARCAL

Un dels trets característics de l'actual panorama hemerogràfic català és precisament el fenomen rellevant de la premsa comarcal i local, format per una considerable densitat de capçaleres i recolzat en una llunyana i esplèndida tradició de periodisme popular. Segons una de les darreres estadístiques, la publicada per Josep Maria Huertas Claveria a la revista *Arrel*⁷, a Catalunya s'enten ara més de 170 publicacions d'informació general que es reparteixen llurs àmbits d'influència per unes trenta-tres comarques. Es tracta d'un fenomen que no té parió a Espanya i potser a cap més altre indret d'Europa. Però allò que destaca més a la premsa comarcal catalana actual és l'encert d'orientació concretat en dues publicacions que poden considerar-se un model en el seu gènere i que nasqueren com a setmanaris l'any 1978: *El 9 Nou*, de Vic, i *Regió 7* de Manresa.

El 9 Nou surt dos dies a la setmana, ha assolit una tirada de 13.000 exemplars per edició i el seu abast geogràfic està fixat dins la comarca d'Osona. *Regió 7* surt tres dies a la setmana, ha assolit una tirada de 15.000 exemplars per edició i el seu abast geogràfic comprèn les comarques de Bages, Berguedà i Solsonès. Dos aspectes molt interessants de l'experiència d'aquestes dues publicacions són per una banda, el seu nivell de professionalitat, la seva coherència empresarial, la se-

⁷ HUERTAS, JOSEP MARIA, «La premsa comarcal: 44.378 exemplars/dia», dins *Arrel*, núm. 1 (abril-juny 1981), pp. 22-28.

va vocació de tendir cap a la periodicitat diària de forma progressiva i, per altra banda, la seva inclinació cap a conformar un nou model de periòdic, des de la perspectiva de la combinació morfologia-contingut, adequat als seus objectius de comunicació. Curiosament, els formats dels dos periòdics, propers al tabloid, són molt semblants malgrat imprimir-se en tallers diferents (*Regió* 7: 42 × 28; *El 9 Nou*: 42 × 31).

Les grans categories de tipus de diari establertes en funció d'uns models universalment admesos, i que cal mantenir d'alguna manera en les experiències de diaris d'abast metropolità o amb vocació de difusió geogràfica general, queden superades en el cas de la premsa comarcal per tal com cal donar resposta a unes demandes d'informació específiques que, com hem vist, no tenen cap equivalència en aquells països que disposen d'una premsa nacional consolidada i d'una premsa regional sòlida.

LA CRISI DE MODELS A LA PREMSA BARCELONINA

Un altre propòsit d'aquest treball és el de verificar l'estat de definició dels diaris barcelonins d'abast geogràfic català i d'informació general pel que fa a la seva relació amb els models hemerogràfics configurats per la pràctica professional universal. Des d'aquesta perspectiva hom pot observar que el panorama de la premsa diària metropolitana d'informació general es troba dominat avui per l'hegemonia d'unes variants híbrides, determinades o bé a partir de l'establiment d'unes solucions raonades, racionals, conscients i intencionades, o bé a partir d'uns processos forçats per la rutina o la degradació. En general, val a dir que la premsa diària barcelonina presenta avui una manca de definició molt palesa pel que fa a la seva homologació amb els models de diari més acreditats arreu del món industrialitzat o d'influència occidental; això no vol dir que, excepcionalment, no es facin esforços meritoris dirigits a consolidar uns nous models que poden ser adequats per a segments específics de públic.

Una primera constatació a fer en aquest ordre de coses és la de les peculiaritats del format. Actualment no surt a Barcelona cap diari d'informació general de format tabloid, però en canvi cap d'aquests periòdics assoleix les mides homologades del format estàndard (36'6 × 51'5), com es pot comprovar al quadre II. Aquesta dada, vinculada a uns condicionaments materials d'ordre tecnològic, comporta de bon antuvi un primer factor d'híbridesa morfològica que, en certa manera, influeix en el tractament dels continguts. Però, heus ací que els diaris que s'acosten més al format estàndard són, paradoxalment, aquells que han emprès un més decidit i coherent procés d'híbridació de contingut cap a fórmules d'aproximació a solucions típiques dels diaris popular-sensacionalistes, fórmules que normalment han estat incorporades per periòdics de format tabloid. Es tracta, concretament de *El Periòdico* i de *El Noticiero Universal*, diaris que en

72 aquest moment aparenten dur a terme, amb més o menys intensitat i encert, operacions globals dirigides a consolidar unes fórmules híbrides informatiu-sensacionalistes.

Aquesta paradoxa de l'univers hemerogràfic català troba el seu contrast més extrem en una altra dada equivalent però de signe contrari. Dos dels diaris que més s'apropen al format tabloid (*Avui* i *El Correo Catalán*) són, també paradoxalment, els més fidels seguidors de les normes de presentació pròpies dels diaris de model informatiu-interpretatiu que normalment s'acullen al format estàndard.

Quadre II: FORMATS APROXIMATS DE LA PREMSA DIÀRIA CATALANA D'INFORMACIÓ GENERAL I D'ABAST GEOGRÀFIC GENERAL (Novembre de 1981)

	Capçalera	Format	Tallers
Aproximats a l'estàndard	La Vanguardia	32'5 x 49	TISA
	El Noticiero Universal	33 x 49	Editorial Mencheta
	El Periódico	33'5 x 49	Editorial Mencheta
Aproximats al tabloid	Avui	29 x 43	Fomento de la Prensa
	El Correo Catalán	29 x 43	Fomento de la Prensa
	Diario de Barcelona	28'5 x 42	Barcelonesa de Publicaciones

Cal precisar, en primer lloc, que aquestes contradiccions no ens han de conduir a col·legir que a la premsa de Barcelona hi ha una aplicació errònia de la relació format-contingut. Fóra un error extreure d'aquesta apreciació unes conclusions d'aquesta mena. En primer lloc cal precisar, un cop més, que a Barcelona no es donen diaris de format estricte, ni tabloids ni estàndards. En segon lloc cal tenir present que aquests formats han generat unes formes de compaginació susceptibles de ser adoptades per diaris d'altres formats més amplis o més reduïts. El format estàndard, concretament, ha conduït a unes solucions estables de disseny que la pràctica professional ha dotat d'una certa autonomia en relació amb el format que les va originar. Sense anar més lluny, l'adaptació del disseny genuí dels estàndard al format més proper al tabloid ha donat resultats reeixits en diaris com *Repubblica*, a Itàlia, o *El País*, a Espanya, però aquesta mateixa operació de transposició, feta sense un plantejament previ del model i de la capacitat per a dur-la a terme, ha donat lloc aquí, en alguns casos, a uns resultats visuals penosos, originats per la sensació de trobar-nos davant d'un estàndard encongit. Els altres dos diaris, barcelonins, *La Vanguardia* i el *Diario de Barcelona*, segueixen, en aquest ordre de coses, una línia més coherent amb els seus respectius formats, encara que pateixin d'imprecisions de model no derivades precisament de la seva conformació morfològica.

Cal advertir que les coincidències de plantejament de model entre *El Periódico* i *El Noticiero Universal*, per una banda, i *Avui* i *El Correo Catalán*, per l'altra, no han de ser atribuïdes al fet que els dos primers s'imprimeixen als tallers d'Editorial Mencheta, S.A. i els altres dos a Foment de la Premsa, S.A. Aquesta dada, que podria explicar una certa uniformització gràfica i de format, no pot influir de cap manera en el contingut, però tampoc en la tria del disseny i del model morfològic global.

Les formes de compaginació pròpies del tabloid i de l'estàndard han adquirit una definició i una precisió autònomes, com ho prova l'experiència ja històrica de quan *La Vanguardia* i el *Tele/expres* s'imprimien als mateixos tallers (TISA). Els dos diaris tenien idèntiques mides de format però les solucions de compaginació i de tractament dels originals permetien qualificar de forma relativa, *La Vanguardia* com a estàndard i a *Tele/expres* com a tabloid.

La confusió actual de formats i dissenys a la premsa barcelonina no és sinó una mostra palesa de les desviacions de model i de la tendència més o menys conscient a la hibridació que la domina globalment.

CONCLUSIÓ

És molt probable, tanmateix, que aquesta coincidència de tots els grans diaris de Barcelona en el manteniment d'unes formes atípiques i l'expansió d'una premsa comarcal més sòlida esdevinguin factors determinants per a la conforma-

ció d'un futur nou panorama hemerogràfic català definit per una reducció del nombre de capçaleres a la gran premsa metropolitana, per l'organització de redaccions més ben dotades de personal professional i de mitjans tècnics, i per la consolidació d'experiències de premsa comarcal altament professionalitzades i reeixides.

Una futura ordenació hemerogràfica de Catalunya, plantejada des d'una perspectiva de racionalització i de servei eficaç als lectors, haurà de basar-se en la necessitat de potenciar els aspectes positius d'aquesta evolució i en l'exigència de corregir les tendències que comportin el risc de perpetuar situacions anacròniques o regressives. Caldrà realitzar esforços en el camp de l'organització i coordinació de serveis d'impressió i distribució, però a l'ensem serà necessari endegar una decidida política d'educació en la lectura de premsa, de modernització tècnica i de formació permanent dels professionals, d'ampliació de les redaccions i racionalització del treball segons els models que han reeixit arreu. En definitiva, caldrà que hi posem molt de coratge per a redimir la premsa del lloc escadusser que ocupa avui dins el conjunt dels sectors econòmics, tècnics, científics i professionals de Catalunya. Per sortir-ne caldrà fer molts passos endavant.

Novembre 1981